

תרבות - תשובון אנסין תשפ"א

פרק ראשון – אנסין – קטע לא מוכר "תקשורת ודמוקרטיה".

ענה על שתיים (2) מתוך שלוש (3) השאלות (1-3). 20 נקודות לשאלה, סה"כ 40 נקודות לפרק.

שאלה 1

"המחקר גם מתנגד לטענה הנשמעת מצד חברות החדשות כי הקידומים במהדורות נובעים משיקולים עיתונאיים ומהעניין הציבורי בתוכניות הבידור והריאליטי: לפי המחקר, כל חברת חדשות מתמקדת כיום בקידום התכנים המשודרים בערוץ שהיא נמצאת בבעלותו ונוטה להתעלם מהתכניות המשודרות בערוץ המתחרה וכתוצאה מכך מסירים ולא משדרים תכנים שאינם תואמים את האינטרסים הכלכליים ואינטרסים אחרים של הערוץ".

א. הסבר מהי "צנזורה עצמית/פרטית", מהן שתיים (2) מהסיבות האפשריות של צנזורה מסוג זה? הסבר כיצד אחת הסיבות שצינת באה לידי ביטוי על פי הפתיח או האנסין שלפניך. הסבר לצנזורה פרטית 2 נק', כל סיבה 2 נק', ונימוק 4 נק'.

צנזורה עצמית/פרטית – צנזורה שמופעלת מטעמים אידיאולוגיים, מסחריים, פוליטיים ואחרים שמעוותת או מצניעה מידע ודעות שאינם לרוחה.

הסיבות האפשריות לצנזורה מסוג זה הן:

1. אינטרסים כלכליים: מניעת פרסום ממניעים כלכליים, כלומר שיקולי רווח והפסד כספיים של כלי התקשורת. אינטרסים אלו יכולים להיות של:

מפרסמים - כאשר כלי תקשורת ירצה לפרסם מידע שעלול לפגוע באחת החברות המפרסמות אצלו יכול להיות שלא יעשה זאת מחשש שלא יגיע אליו פרסום.

רייטינג - כלי תקשורת הנמצאים בבעלות פרטים וממומנים על פרסומות, מושפעים מכך. כתוצאה מכך תקשורת פרטית שואפת לפנות לקהל רחב ככל האפשר ועוסקת בנושאים המעניינים ציבור רחב ולא דווקא בנושאים החשובים.

בעלויות צולבות - כלי התקשורת המסחרים נמצאים בבעלותם של אנשים/חברות שברשותם גם חברות אחרות. במקרה כזה, הם לא יפרסמו ידיעות שליליות של חברות אחרות שבבעלות הבעלים של כלי התקשורת

קשרי מסחר - בעלי אמצעי התקשורת הם אנשי עסקים הנמצאים בקשרי מסחר עם אנשי עסקים אחרים. גם כאן האינטרס העסקי עלול למנוע פרסום שלילי על חברות שבעליהן קשורים בקשרי מסחר עם בעלי אמצעי התקשורת

2. אינטרסים פוליטיים: מניעת פרסום מטעמים הקשורים ליחסיו של בעל אמצעי התקשורת עם השלטון או לנטייתו הפוליטית של כלי התקשורת.

אינטרסים אלו יכולים לנבוע מ:

נטייה פוליטית של כלי התקשורת - חלק מאמצעי התקשורת מחזיקים בעמדות פוליטית מסוימת ולא יאפשרו לקולות מבפנים להביע אידיאולוגיה מנוגדת.

יחסי עתונאי פוליטיקאי: העיתונות ניזונה ממידע שחלק רב ממנו מגיע מהממשלה ומוסדותיה. הממשלה מצדה מעוניינת בפרסום הישגיה ובהסתרת מחדליה. מצב זה יוצר יחסי גומלין מורכבים הגורמים לעיתונאים לגמול לפוליטיקאי המוסר מידע לעיתונאי ע"י מניעת פרסום בלתי מחמיא לפוליטיקאי או מפלגתי.

אמצעי תקשורת ממלכתיים - נמצאים בבעלות המדינה וממומנים מכספי הציבור, כפופים לחוק השידור הציבורי, המטיל תכתיבים מסוימים.

3. שיקולים מוסריים - למרבית כלי התקשורת יש קווים אדומים באשר לפרסומים הנוגעים לחייהם הפרטים של פוליטיקאים וידוענים בעיקר בנוגע לנטייתם המינית ומצב בריאותם.

הדגמה: לפי המאמר ניתן להבין כי הפרסומות הרבות, מעבר למותר, נעשות משיקולים כלכליים על מנת להפיק רווח כספי מקסימלי.

רייטינג - נאמר בטקסט מפורשות שהערוצים מרבים לשדר תוכניות ריאליטי ובידור עתירות רייטינג.

ב. ציין והסבר שניים (2) מהקריטריונים לערכיות חדשותית (על פי גלטונג ורוגה).

הדגם כיצד אחד (1) מהקריטריונים שצינת יכול להסביר את פרסום האנסין שלפניך. נמק תשובתך.

2 נק' לכל קריטריון, 3 נק' להדגמה ו-3 נקודות לנימוק.

ב. קריטריונים למיון חדשות על פי גלטונג ורוגה:

ממד הזמן: האירוע תואם את מועד ההופעה או הפרסום בכלי התקשורת. כך ברור שדיווחי תנועה אינם מעניינה של העיתונות היומית, ואם התיישנו - גם אינם מעניינם של עורכי מהדורת החדשות

הטלוויזיונית. לעומת זאת הם רלוונטיים לרדיו ולעיתונות הרשת.

סף הערך: כל אירוע נמדד ביחס לאירועים דומים שדווחו לאחרונה. למשל, אירוע ביטחוני ללא נפגעים בתקופה שבה רווחים דיווחים כאלה לא יזכה

לאזכור או ידווח באופן מצומצם. לעומת זאת, אם במשך תקופה ארוכה לא יהיו כל דיווחים על אירועים

ביטחוניים, הרי גם אירוע מזערי יזכה לתשומת לב תקשורתית רבה.

בהירות: אמצעי התקשורת מעדיפים

לדווח על אירועים שהגדרתם ברורה. אירועים שהמידע עליהם אינו בהיר דיו לא ידווחו כלל או ידווחו באופן

שולי.

קרבה תרבותית ורלוונטיות: אירוע יזכה בסבירות רבה לדיווח, אם

העיתונאים סבורים שהוא מתכתב היטב עם עולם הערכים של קהליהם. נראה שכלל התקשורת בישראל

תדווח בהרחבה על אירוע של אלימות כלפי יהודים במדינה כלשהי או על זכייה אולימפית של ספורטאי

יהודי או ישראלי לשעבר.

התאמה לציפיות: אמצעי התקשורת מדווחים בדרך כלל על שורת נושאים קבועה פחות או יותר (למשל מהלכים

פוליטיים, חדשות ספורט וחידושים טכנולוגיים). לעומת זאת, הם יפסלו את הטיפול בנושאים אחרים

שיוגדרו "בלתי הגיוניים" (למשל עדויות להימצאות ישויות על-טבעיות על פני כדור הארץ, נושא שיטופל -

אם בכלל - במדור הזוטות).

"הפתעה" – אירועים צפויים שהם בלתי צפויים מבחינת העיתוי, הממדים והמשמעות. כך עיכוב

של כחצי שעה בהגעת הרכבת בימי חול אינו נושא משמעותי דיו לדיווח חדשותי, אבל עיכוב כזה ביום שישי

בצהריים, שמונע מחיילים להגיע הביתה או מדתיים להגיע למחוז חפצם לפני כניסת השבת, יזכה לסיקור

רב ומשמעותי.

המשכיות אירוע שהצליח לחדור פעם אחת את מחסום הברירה של מערכות

החדשות, יוסיף ויקבל תשומת לב תקשורתית גם בהמשך. כך למשל, אם נודע שאדם חלה במחלה אקזוטית,

העיתונאים ינסו לאתר אנשים נוספים שחלו באותה מחלה, ולעיתים גם חשד לה יזכה לסיקור תקשורת.

"הרכב" או מבנה: העורכים בכלי התקשורת מעוניינים לספק לקהלים שלהם מגוון ידיעות מתחומים שונים. לפיכך, בכל הפורמטים התקשורתיים, לצד

ידיעות שאין מחלוקת על חשיבותם לקהלים רחבים, תמצאו מגוון ידיעות מתחומים שונים, לרבות סיפורים

פיקנטיים ואקזוטיים, תיאורי נופים ואווירה ועוד.

אירועים הקשורים למדינות עילית: כשמדובר בחדשות חוץ, התקשורת במדינות המערב מעוניינת בעיקר

באירועים שקורים במדינות כמו ארצות הברית או בבירות מערב-אירופיות. כך למשל, טקס חלוקת פרסי

קולנוע בהוליווד יקבל תשומת לב רבה יותר בתקשורת העולמית מאשר טקס דומה שמתקיים בדרום-מזרח

אסיה. אפשר להסביר זאת במעמדה הרם של ארצות הברית בכלל ושל תעשיית הקולנוע שלה בפרט, וכן

בכמות המאסיבית של אמצעי תקשורת ואנשי תקשורת השוהים דרך קבע בהוליווד.

מתן עדיפות לאירועים שאנשי עילית משתתפים בהם – אנשים רמי מעלה שזוכים לסיקור מתמיד גם

בהיבטים לא רשמים של חייהם. כך חייה הפרטיים של משפחת המלוכה הבריטית מעניינים קהלים ברחבי

העולם המערבי, כשם שהציבור במדינת לאום מתעניין בחיים הפרטיים של חברי האליטה הפוליטית

המקומית, לרבות יחסיהם עם בני משפחתם. בני המשפחה הופכים לעיתים לדמויות ציבוריות בפני עצמן,

כמו הילרי קלינטון או מישל אובמה. גם ידוענים מעולם הבידור מביאים איתם כתבי חדשות, שלעיתים אף

גובים תשלום כדי לבקר באירועים מסוימים, שכן עקב ביקורם אירועים אלה יזכו לסיקור תקשורתי.

האנשה – אמצעי התקשורת מעדיפים לעסוק בסיפורים

ובבעיות דרך סיפוריהם האישיים של בני אדם. ובהקשר זה אין הבחנה בין פשוטי עם לבין אנשים חשובים.

"שליליות" – אמצעי התקשורת מעדיפים לדווח על אירועים

שליליים, ולכך סיבות רבות. אירועים שליליים הם חד-משמעיים יותר, קצרים יותר ומפתיעים יותר. מעבר

לכך, עצם הדיווח החדשותי על "אירועים שליליים" טומן בחובו מסר אופטימי: אם החדשותי והנדיר הוא

שלילי, משמע הדברים שהשגרה - זו שאינה ראויה לדיווח תקשורתי - היא טובה.

הדגמה:

בהירות: בהקשר למאמר ברורות לנו העובדות. המאמר מתבסס על מחקר שמבוסס על עובדות המובאות בטקסט.

קרבה תרבותית ורלוונטיות: הנושא קשור לתרבות הישראלית היות ומדובר על ערוצי טלוויזיה ישראלים ועל בעלים, בחלקם גם הם ישראלים, המוכרים לקוראים/צופים הישראלים.

התאמה לציפיות: צופים ישראלים מכירים את ההווה מעצם צפייתם בערוצים השונים.

"הפתעה" – מי שאינו צופה אדוק יכול להיות מופתע ואף כאלו שצופים יכולים שלא להיות מודעים לתופעה ולכן מופתעים.

מתן עדיפות לאירועים שאנשי עילית משתתפים בהם – אנשים רמי מעלה – המאמר מציין את בעלי הערוצים שכולם אנשים "רמי מעלה" בחברה הישראלית.

"שליליות" - התיאור במאמר הינו שלילי. "ריח" לא טוב של עבירות פליליות עולה מן המתואר. בעלי ערוצי התקשורת מנצלים את שלטתם לקידום אישי כלכלי.

שאלה 2

"תוכניות הבידור והריאליטי הן מקור ההכנסה המרכזי של הערוצים המסחריים. הן זוכות לשיעורי הצפייה הגבוהים ביותר, ובהן ניתן לגבות את הסכומים הגבוהים ביותר עבור פרסום. מהדורות החדשות המרכזיות הן תוכניות הדגל של חברות החדשות בערוצים המסחריים, והן אמורות לפעול ולהיות מונחות משיקולים עיתונאיים בלבד, נקיות מכל שיקול זר ותשדירי פרסומת. דבר זה מנוגד לתפקידה של התקשורת שאמורה להעביר ביקורת על התנהלות לא תקינה וליידע בכך את הציבור".

א. הסבר מהו "תקנון האתיקה של העיתונאים". ציין והסבר שניים (2) מסעיפי התקנון. הדגם כיצד אחד מסעיפי התקנון נפגע כתוצאה מהתנהלות חברות החדשות, על פי פתיח השאלה או באנסין שלפניך, נמק תשובתך (10 נק').

הסבר לתקנון האתיקה 3 נק

ציין סעיף 1 נק

הסבר סעיף 1 נק

הדגם 2 נק

נמק 3 נק'

מערכת מגבלות מקצועיות שעליהם להשית על עבודתם. במהלך השנים, וכחלק ממיסוד תפקיד העיתונאי, נוסחו במקומות שונים בעולם - כמו גם בישראל - תקנונים שקובעים מה "מותר" ומה "אסור" בעשייה העיתונאית. מדובר בכללים ייחודיים למקצוע, כלומר מילים אינו מחייב את מי שאינו עוסק בו. משמעות הדבר היא שחופש הביטוי של העיתונאי מוגבל יותר מזה של אזרח שאינו עיתונאי. סעיפים:

אימות עובדות: על עיתונאים לוודא לפני פרסום את אמיתות המידע שהם עומדים לפרסם, ותקנון האתיקה אף קובע כללים

דיווח אמין – סיקור החדשות חייב להיות מדוייק ושלא יטעה, וללא משוא פנים חסיון המקורות - על העיתונאי להקפיד ולשמור על שמות המקורות שקיבל מה את המידע בכדי להימנע מחשיפתם וכדי לשמור עליהם לקבלת מידע נוסף.

ב. ציין והסבר שניים (2) מהדימויים/מטאפורות המתארים את חשיבותה וכוחה

של התקשורת במדינה דמוקרטית. הדגם את אחד הדימויים/מטאפורות שצינת

בא לידי ביטוי על פי הפתיח או האנסין שלפניך. נמק תשובתך. (10 נק')

ציין והסבר - לכל דימוי 2 נק'

הדגמה – 2 נק'

הסבר 4 נק'

תקשורת כמתווכת: אמצעי התקשורת מחברים ומקשרים בין חלקי החברה בשני אופנים:
תיווך אנכי –

קשר בין האליטות לאזרחים, וקשר אופקי – קישור בין ארגונים ומוסדות בקרב האליטות
(למשל, העברת

מידע מהכנסת לצבא ובחזרה). התקשורת ממלאת את תפקיד התיווך האנכי כאשר היא
מסקרת למשל

הפגנת עובדים במפעל שנסגר. באותה מידה, כשהממשלה מקיימת דיון בענייני ביטחון
ומקבלת החלטה לגבי

היקף התקציב, המידע שעובר באמצעות התקשורת - שממלאת כאן את התפקיד האופקי -
מגיע אל ראשי

הצבא. כנגד מטאפורה זו אפשר לטעון שמדובר בציור נאיבי של המציאות, כיוון שלא מדובר
בהעברת מידע

בלבד אלא בניסיון להשפיע ולעצב את המציאות. כך, כאשר שר האוצר מציג באמצעי
התקשורת תוכנית של

הפחתת מיסים, אין בכוונתו רק ליידע אותו, אלא גם להשפיע על האופן שבו נתפס תפקודו.

הוספת אילוסטרציה של תקשורת כמתווכת

כלב שמירה: אמצעי התקשורת אמורים לעקוב אחר ביצועי המערכות המוסדיות ולבקרן אם
הן אינן

ממלאות את תפקידן כהלכה. כלומר "לנבוח", להתריע על כל סכנה וחריגה של השלטונות
ממילוי תפקידם.

לכל הדעות מדובר בתפקיד חשוב. למרות שהציבור בוחר את מנהיגיו, אין לו את הידע
הדרוש להעריך את

עבודתם. התקשורת אמורה אם כך למלא את החסר. מדובר אפוא בהתנהלות שהולמת הן
את התפקיד

המצופה מהעיתונות בחברה דמוקרטית, והן את כללי ברירת המידע המשמשים את
המערכות העיתונאיות,

שעל פיהם מועדפים החריג והשלילי.

מילוי תפקיד "כלב השמירה" זוכה לביקורת לעיתים קרובות הן מצד הציבור והן מצד הפוליטיקאים. אלה

גם אלה תוהים בקול רם אם התקשורת היא "כלב שמירה" או "כלב משוגע". לטענתם, דיווח על מחדלים

של השלטון תוך קריאה להדחה ואף להעמדה לדין של בעלי שררה פוגעת בסדר התקין וברצון הבוחרים.

מבקרים מסוג אחר יטענו כי התקשורת אינה באמת כלב שמירה, אלא לכל היותר "כלבלב מחדם". הסיקור

התקשורתי לדבריהם נועד לרצות בעלי הון ופוליטיקאים הסמוכים על שולחנם. כיוון שכך, המטרות שבהן

כלב השמירה נועץ את שיניו נבחרות בקפידה, כך שלא יזיקו לאיש. כאשר עליית מחירים נתלית "במציאות

בעולם" למשל, האצבע המאשימה אינה מופנית כלפי בעלי הון ופוליטיקאים, ומכאן שאין מהם תביעה

לעשות דבר.

זירה: הנחת היסוד היא שאמצעי התקשורת מהווים זירה למפגש בין בעלי דעות שונות, (והוויכוח הוא על

אופייה של זירה זו) ייתכנו מקרים שבהם הוא משתנה מעת לעת. מחד, אפשר לומר כי התקשורת היא זירת

התדיינות ועימותים – במובן של התדיינות היא דומה לכיכר השוק היוונית או להייד פארק, שם מקבלים

אנשים את הזכות להשמיע את דעתם ללא הפרעה. מושג מפתח בעניין זה הוא "המרחב הציבורי", שאותו

הציע ההוגה הגרמני יורגן האברמס. האברמס טען כי בחברה דמוקרטית חייבים להתקיים מקומות שבהם

אזרחים חופשיים יכולים להתדיין כדי לגבש דעה ולייצר סוג של פיקוח על רשויות המדינה. אמצעי

התקשורת, על פי גישה זו, יכולים בתנאים מסוימים לספק חלל שכזה, והעיתונאים - לשמש מנחי הדיון.

מאידך, אפשר לומר שהתקשורת היא זירת עימותים – זירה של קרבות מילוליים. על פי גישה זו, את

התקשורת מנצלות קבוצות חזקות שמתגוששות ביניהן, כאשר כל צד מנסה לכפות את דעתו על הצד שכנגד

ולצמצם את משקלן של דעות מתחרות, וזאת כדי לנסות ולתפוס נתח גדול יותר מהדיון הציבורי. לעומתן,

הציבור שאינו מחובר ומקושר, אינו זוכה כלל לתשומת לב תקשורתית.

במאמר באים לידי ביטוי:

כלב השמירה - הכתוב באנסין מעלה חשד לכדי עבירות פליליות. חשוב שהציבור ידע מכך. בדרך זו ניתן להפעיל לחץ על הגורמים הרלבנטיים לפעול בעניין.

המתווכים - התקשורת מעבירה אלינו מידע שאילולא היא לא היינו מקבלים אותו.

תשובות אחרות מנומקות תתקבלנה.

שאלה 3

”הקידום הגובר של תכני הערוצים המסחריים במהדורות החדשות, מדגיש את התלות של חברות החדשות בערוצים שמממנים אותן ומציב סימן שאלה לגבי עצמאות מערכותיהן. אמצעי תקשורת נוספים סיקרו גם הם את הבעייתיות הקיימת בקידום שכזה. הם ציינו כי במקום שמהדורות החדשות המרכזיות יעסקו בענייני היום, על-פי קריטריונים מקצועיים בלבד, הן מקדמות את ענייניו של הגורם שמממן אותן. לכך יש השלכה ישירה על היכולת של מערכות החדשות לסקר באופן בלתי תלוי, הוגן ואובייקטיבי את כל יתר אירועי היום, כפי שדורש המחקר. המחקר, יש לציין, התמקד במהדורות החדשות המרכזיות, שעומדות בכללים הנדרשים, יחסית, לתכניות האקטואליה האחרות שמפיקות חברות החדשות. אלה נגועות עוד יותר בקידום תוכניות הבידור והריאליטי של הערוצים.”

א. הסבר שני (2) הבדלים בין שידור ציבורי לשידור מסחרי. הדגם את אחד ההבדלים שציינת על פי פתיח השאלה או האנסין שלפניך.
2 נק לכל הבדל. 6 נק להדגמה.

הבדלים בין שידור מסחרי לציבורי:

| שידור מסחרי | שידור ציבורי | |
|--|---|--------|
| עם חדירת הערוצים הפיראטיים בשנות ה 80, | • הצורך בתעמולה נגד התעמולה הערבית בזמן | נסיבות |

| | | |
|--------------|------------------|-------------------------------|
| הקמה | מלחמת ששת הימים. | גברה הדרישה לערוצים מסחריים. |
| פיקוח | רשות השידור | הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו |
| מקורות מימון | אגרה ממשלתית | פרסומות ומכירת תוכניות |

| | | |
|------|---|--|
| מטרת | <ul style="list-style-type: none"> קידום החינוך. שידורים בשפה הערבית. טיפוח אזרחות טובה. קיום שידורים ליהודי התפוצות. | <ul style="list-style-type: none"> מניעת שידורים פיראטיים. מניעת מנופול של הטלוויזיה הציבורית. עידוד התרבות והיצירה הישראלית. השתלבות במרחב הבינלאומי. |
|------|---|--|

הדגמה: דרכי מימון: בפתוח השאלה נאמר " הם ציינו כי במקום שמהדורות החדשות המרכזיות יעסקו בענייני היום, על-פי קריטריונים מקצועיים בלבד, הן מקדמות את ענייניו של הגורם שמממן אותן". כלומר, מהדורות החדשות של הערוצים השונים ממומנות על ידי גורמים שונים/מפרסמים. בשונה מהערוצים הממלכתיים שממונים על ידי המדינה.

פיקוח - " לכך יש השלכה ישירה על היכולת של מערכות החדשות לסקר באופן בלתי תלוי, הוגן ואובייקטיבי את כל יתר אירועי היום, כפי שדורש המחוקק. הכנסת קובעת חוקים מסדירים שמופעלים על ידי הרשות השניה.

ב. בעקבות פרסום הכתבה בעיתון "העין השביעית" נוספו אמצעי תקשורת שונים לסיקור הפרשה. **הסבר** מהי תיאוריית "קביעת סדר היום". בתשובתך הסבר אחד מסדרי היום הקיימים הבאים לידי ביטוי בפתוח השאלה/האנסין שלפניך. 5 נק' להסבר התיאוריה. 5 נק' להדגמה.

תיאוריית סדר היום מתייחס למידת הדומיננטיות של כלי התקשורת החדשים בעיצוב סדר היום של ציבור האזרחים. הכתבים והעורכים בוחרים במה להתמקד ומה להבליט.

סדר היום שבא לידי ביטוי באנסיין הוא "סדר יום תקשורת". התקשורת היא שיזמה את הסקר והביאה אותו לידיעת הציבור באופן שהנושא הפך להיות מסוקר בהרחבה.

פרק שני - תקשורת ותרבות

ענה על שאלה אחת (1) מתוך שתיים (2) מהשאלות (4-5). סה"כ 20 נקודות לפרק.

פרק שני - תקשורת ותרבות

ענה על שאלה אחת (1) מתוך שתיים (2) מהשאלות (4-5). סה"כ 20 נקודות לפרק.

שאלה 4: סוגי פיענוח טקסט, אינטרסקסטואליות

"היהודים באים" היא סדרה סאטירית (סגנון אמנותי שמשמש להעברת ביקורת), על תולדות עם ישראל מימי התנ"ך דרך עיניים עכשוויות. הסדרה נוהגת לצטט מטקסטים בתרבות כמו שעשועונים, שירים, קליפים וסרטים. באחד הפרקים מתחלף בית דוד המלך בדמותו של "הדוד" כמחווה לקומדיית הפשע "ביג לבובסקי", רק ש"הדוד" אמריקאי בחלוק מרושל, חובב באולינג, היפי, מובטל ומוזנח.

הצגת דמויות תנכיות באור סאטירי, כמו זו, עוררה דיון ציבורי סוער. מצד אחד נשמעו קולות הטוענים שהתכנית "מבזה את קודשי ישראל" ויש להורידה מהמסך, ומנגד, כאלה היוצאים נגד ההשתקה וקוראים לחופש ביטוי: "גיבורי המקרא הם חלק בסיסי בזהות שלנו... הם לא פרות קדושות של מישהו אחר".

מעובד מ "הארץ" 23.8.2020 אבי דבוש, אייס אילן שניג, 27.7.2020

א. ציין שלוש (3) רמות של סוגי פיענוח טקסט. בחר שניים (2) מסוגי הפענוח הסבירו באמצעותן את הוויכוח סביב הסדרה "היהודים באים" בפתח.

ב. התכנית "היהודים באים" עושה שימוש באינטרסקסטואליות כדי להעביר את מסריה.

הסבר מהי אינטרסקסטואליות והדגם מפתח השאלה כיצד היא משרתת את אופייה הסאטירי של התכנית.

תשובה סעיף א

א.

ציין: שלושה סוגי פענוח 5

הצג- שני סוגי פענוח 7

הדגם שני סוגי פענוח על הטקסט 8

סוגי פענוח טקסט: פענוח דומיננטי, מתנגד ותוך משא ומתן.

פענוח דומיננטי: פענוח של טקסט תקשורתי באופן שעולה בקנה אחד עם תפיסות עולם שליטות בחברה.

פענוח אופוזיציוני: פענוח טקסט תקשורתי באופן שתוהה על האינטרסים של יוצר המסר.

פענוח של משא ומתן: התייחסות לטקסט שמשלבת בין קבלה חלקית של המסר לבין ביקורת על חלקים ממנו.

חלוקה לסוגי פענוח טקסט יכולה להסביר את הפערים בפענוח הטקסט של "היהודים באים", על יד קהלים שונים:

קהל הרואה בתכנית ביזוי של דמויות תנכיות שהן "קודש הקודשים" מפענח את הטקסט פענוח אופוזיציוני, המייחס לטקסט אינטרסים שליליים של ביזוי ופגיעה ברגשות הדת. הקריאה המתנגדת כאן היא מובהקת למשל, בדרישה להוריד את התכנית מהמסך.

מנגד, קיימים קהלים המבקשים לראות בתכנית סדרת סטירה לגיטימית במסגרת חופש ביטוי. אותו חופש ביטוי בא לידי ביטוי ביכולת של הכותבים לפרש ולהציג את גיבורי התרבות שלהם בדרכם היצירתית. כאן הקריאה יכולה להיות קריאה דומיננטית, המזדהה עם הביקורת העולה מהמערכון,

או פענוח של משא ומתן הרואה בטקסט של התכנית פתוח לויכוח ופרשנות – למשל יכול הצופה לקבל את ההקבלה הקומית בין דוד המלך לדמות סתמית מסרט, אבל לחשוב שזה לא מצחיק בהיבט הקומי, או מהסיבה שלא ראה את הסרט "ביג לובובסקי", לא יבין את ההקשר והמערכון יישאר חסר פואנטה.

תתקבל תשובה שתתייחס לפחות לשני סוגי פענוח.

תשובה לסעיף ב.

הצג והסבר – מהי אינטרסקטואליות 10

הדגם – התלמיד ידגים לפחות הבט אחד של אינטרסקטואליות מהפתיח 8

הסבר- כיצד היא משרתת את האופי הסטירי של התוכנית- 2

אינטרסקטואליות : מצב שבו בטקסט אחד מצוטט או נרמז טקסט אחר. כותבים, נואמים או בימאים עושים זאת מסיבות מגוונות, בהן הרצון לתת יתר תוקף לדברים שבפיהם, כדי לשעשע או להצחיק ועוד

האינטרסקטואליות בסדרה "היהודים באים", מתקיימת בשילובם של ציטוטים ממקורות תרבותיים וזאת כדי להפיח בהם גוון עכשווי וקומי. זה מאפשר יצירת הקשר חדש של הדמויות והאירועים באור ביקורתי וסטירי. לדוגמה כאשר לוקחים דמות מופת תנכ"ית של דוד המלך ויוצרים זיקה בינה לבין דמות מפקפקת מסרט הוליוודי שקוראים לה "דוד", יוצרים הגחכה של דמותו של דוד המלך.

שאלה 5: שימושים וסיפוקים, אסכולת פרנקפורט

ב 2020 וירוס אחד קטן הצליח לשתק מדינות שלמות שסגרו את גבולותיהן. בתגובה למשבר החלו להתפתח ברחבי העולם תופעות מדיה דומות שקיבלו תפוצה ושוכפלו על ידי תרבויות מקומיות. לדוגמה סרטונים העוסקים בבידוד, דימויים חזותיים בממים כמו נייר הטואלט החיוני לסגר, סלפי עם מסכות. גם העבודה והלימודים מרחוק קבלו אופי דומה כמו השימוש ב-ZOOM. צורות התבטאות כמו הופעות, שירה ומחיאות כפים במרפסות שהחלו באיטליה, הגיעו גם לחגיגות העצמאות במרפסות בישראל.

א. הסבר את הרעיון המרכזי של תיאוריית "השימושים והסיפוקים". הסבר שני צרכים והדגם באמצעותם את תופעות התרבות המתוארות בפתיח.

ב. יש הרואים בתופעות המדיה המוצגות בפתיח טיפוח של "תודעה מזוייפת". הסבירו טענה זו באמצעות "אסכולת פרנקפורט".

תשובה סעיף א

הצג והסבר – רעיון מרכזי אחד של תיאוריית השימושים והסיפוקים 4 נק'

הצגת 2 צרכים 8 נק'

הדגמה של שני צרכים על הפתיח 8 נקי

א. תיאוריית השימושים והסיפוקים: תיאוריה זו ניסתה לבדוק מדוע אנשים פונים לאמצעי התקשורת ומה אלו מספקים עבורם. מה הם השימושים שאנשים עושים באמצעי התקשורת ולאילו צורך.

הרעיונות המרכזיים של התיאוריה:

1. צרכיו של הנמען משתנים.
2. הנמען הוא פעיל ומחליט למה להיחשף ומגייס את אמצעי התקשורת לסיפוק צרכיו.
3. אמצעי התקשורת הם רק אחת הדרכים לסיפוק צרכים התלמיד יכתוב על שני צרכים וידגים אותם. אין הכרח להשתמש במונח הלועזי (ניתן לכתוב חברתי, ידע, רגשי, בריחה מהמציאות)
1. ידע-צרכים קוגניטיביים - צרכים של חיזוק ידע, מידע והבנה .
2. רגש-צרכים אפקטיביים (רגשיים) – צרכים של חיזוק התנסות רגשית, הנאה או חוויה אסתטית
3. חברתי-צרכים אינטגרטיביים (חברתיים) – חיזוק אמון, ביטחון, יציבות וסטאטוס. וגם חיזוק הקשר המשפחתי, החברי ועם העולם.
4. בריחה מהמציאות- צרכים אסקפיסטיים - בריחה מהמציאות, החלשת הקשר של הנחקר עם עצמו או עם הסובב אותו .

לדוגמא:

- ידע-צרכים קוגניטיביים – השיתוף בדרכי ההתמודדות מלמד דפוסי התנהגות שאנשים יכולים לאמץ בעתות משבר כמו "גם העבודה והלימודים מרחוק קבלו אופי דומה כמו השימוש ב-ZOOM או סרטים בהם אנשים מציגים את מודל חייהם בתנאי הסגר והבידוד.
- חברתי-צרכים אינטגרטיביים (חברתיים) הצפייה בטקסים ומופעים שיש בהם ממד של סולידריות מחזקת את תחושת השייכות בתנאי הסגר והבידוד. מטפח אמונה בסדר עולם של אחדות במצב של ריחוק חברתי. " צורות התבטאות כמו הופעות, שירה ומחזאות כפים במרפסות שהחלו באיטליה, הגיעו גם לחגיגות העצמאות במרפסות בישראל".
- בידור והנאה- תופעות המדיה המתוארות בפתיח מאפשרות לספק בידור והנאה גם מהצריכה של הבדיחות וגם מהשיתוף שלהן דימויים חזותיים בממים כמו נייר הטואלט החיוני לסגר, סלפי עם מסכות.

- בריחה מהמציאות- השיתוף בתופעות התרבות המופיעות בפתח מאפשרת לברוח ממצבים של לחץ וחרדה בזמן משבר הקורונה.

תשובה סעיף ב.

הצג והסבר- את המושג תודעה מזוייפת באסכולת פרנקפורט. התלמיד יתייחס לתודעה מזוייפת ועוד מאפיין אחד לפחות של התיאוריה. 12 נק'

הדגם – ביטוי של תודעה מזוייפת מהפתיח 8 נק'

אסכולת פרנקפורט (ניאומרכסיזם) : קבוצת אינטלקטואלים יהודים שברחו מגרמניה והשתקעו בארצות הברית. הם הסבירו את ציות ההמון לסדר החברתי בפעולתה של תעשיית התרבות — מנגנון שמייצר מוצרים להמונים, שהם דלי איכות אך מספקים רוגע ושעשוע.

תודעה מזוייפת היא תחושת אושר ורווחה שאין לה אחיזה במציאות, והיא מונעת מהאדם ליטול חלק במאבקים חברתיים.

הפקת טקסטים תקשורתיים בעלי אופי בידורי כמו זה המוצג בפתח " סרטונים העוסקים בבידוד, דימויים חזותיים שקבלו ממים כמו נייר הטואלט החיוני לסגר, סלפי עם מסכות", היא ביטוי של תעשיית תרבות המייצרת טקסטים הגורמים להמון לברוח מהמצוקות החברתיות הכלכליות והתרבותיות לטובת "לחם ושעשועים" המספקים הנאה רגעית. דבר זה יוצר תודעה כוזבת של אחידות וסולידריות המשתיקה את מנגנוני המחאה והביקורת ועל ידי כך מעודדת המון פסיבי שאינו מעוניין בהנעת שינוי חברתי בעת משבר.

פרק שלישי

שאלה 6:

ב-7 בינואר פורסם הסרט "מה אם כל העולם טועה?" של העיתונאים אורלי וילנאי וגיא מרוז. הסרט יוצא בביקורת כלפי ההתנהלות במשבר הקורונה וטוען כי ערוצי השידור המרכזיים מציגים את הנתונים הניתנים ע"י הממשלה ללא ביקורת.

הסרט פורסם ברשת החברתית "יוטיוב" בלבד מכיוון שגופי השידור המרכזיים בארץ לא רצו לשדר אותו. במבט ראשון נראה שיוצרי הסרט הציגו קבוצה גדולה של מומחים לתחומים שונים, השותפים לביקורת נוקבת על התנהלות משרדי הבריאות בארץ ובעולם. המרואיינים טוענים כי מגפת הקורונה אינה חמורה כפי שנטען, וכדאי לאמץ גישות אחרות של התחסנות.

הסרט עורר סערה גדולה בתקשורת שעסקה בשאלה האם היה מקום לשדר אותו או לא? יש הטוענים כי חשוב היה לחשוף את הציבור למידע זה. לעומתם, אחרים טוענים כי הפרסום עלול להכניס את הציבור לחוסר שיתוף פעולה ללחימה בנגיף.

הבע את עמדתך בעניין זה, תוך התייחסות לפתיח של השאלה. הצג שני (2) נימוקים התומכים בעמדתך ומתבססים על שני (2) מושגים/נושאים מחומר הלימוד. בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים:

א. טענה - הצגת עמדתך בעניין בבירור. (8 נק')

ב. הנמקה - הצגת שני (2) נימוקים, הכוללים מושגים וידע שנלמדו בשיעורים שבעזרתם תבסס את טענתך. (12 נק')

תשובה:

כל תשובה תתקבל (בעד או נגד) כל עוד נעשה שימוש בשניים מהמושגים האפשריים:

זכות הציבור לדעת, חופש הביטוי, ענין ציבורי, צנזורה פנימית, מתווכת, כלב שמירה, סדר יום ציבורי, קריטריונים – תרבותיות, גורם השליליות, סף עוצמה. אזרחות בעידן הדיגיטלי, תקשורת מסחרית וציבורית, פלורליזם, מסגור, זכויות מתנגשות, סוגי קהל.

שאלה 7

בינואר שנה זו, העלה יאיר נתניהו, בנו של ראש הממשלה, בחשבון הטוויטר שלו

את התמונה הבאה. במקביל, מייסד רשת טוויטר, התייחס להחלטה השנויה במחלוקת וציין: "אני לא מרגיש גאווה על כך". הוא הסביר: "קיבלנו את ההחלטה

הנכונה, אלה נסיבות יוצאות דופן". הוא התייחס

לביקורת מצד טראמפ ותומכיו שטענו כי הם "יכולים

פשוט ללכת לשירות אינטרנטי אחר". במקביל,

סנאפצ'ט הודיעה על חסימת חשבוננו של הנשיא היוצא

לצמיתות. (מתוך YNET, 14.1.21)

באמצעי תקשורת רבים בארץ ובעולם טענו כי חסימת

חשבוננו של טראמפ היא פגיעה ממשית בחופש הביטוי.

מנגד יש הטוענים כי חסימת החשבון היתה הכרחית

מכיוון שטראמפ עודד את בוחריו לאלימות שהובילה



להתפרעויות בקפיטול.

הבע את עמדתך בעניין זה, תוך התייחסות לפתיח של השאלה.

הצג שני (2) נימוקים התומכים בעמדתך ומתבססים על שני (2) מושגים/נושאים מחומר הלימוד. בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים :

א. טענה - הצגת עמדתך בעניין בבירור. (8 נק')

ב. הנמקה - הצגת שני (2) נימוקים, הכוללים מושגים וידע שנלמדו בשיעורים שבעזרתם תבסס את טענתך. (12 נק')

תשובה :

תשובה :

כל תשובה תתקבל (בעד או נגד) כל עוד נעשה שימוש בשניים מהמושגים האפשריים :

חופש ביטוי, זכות הציבור לדעת, כלב השמירה, מתווכים, ענין ציבורי, סדר יום, צנזורה עצמית, מדינות אליטה, אנשי אליטה, גורם שליליות, אזרחות בעידן דיגיטלי, זכויות מתנגשות, פלורליזם.

המשך בעמוד הבא:

פרק רביעי -שאלות ידע קצרות. ענה על ארבע (4) שאלות מתוך השאלות (8-15).

5 נקודות לשאלה, סה"כ 20 נקודות לפרק.

1

8. ציין והסבר אחד (1) **מסוגי "קהלי תקשורת"** הקיימים. תן דוגמא.

הקהל האדיש (או הסביל). מדובר במספר רב של אנשים, שהנושא העולה לדיון יכול להיות רלוונטי לחייהם, אך אין הם מגלים כל עניין או רצון להתדיין עליו.

הקהל הקשוב - קהל שיצא מאדישותו בשל נסיבות אלה ואחרות (לעיתים בעקבות העלאת הנושא לדיון על ידי אמצעי התקשורת) והמשתתפים בו עוקבים אחר הנושא באמצעות כלי התקשורת.

הקהל המופעל – (אנשים שעושים מעשה כמו השתתפות בהפגנה או בעצרות או מתן לייק, אך לא בהכרח מתוך הבנה מעמיקה בדבר מטרת הפעולה. הם פועלים מתוך אהדה למי שמקדם את הרעיון, כדי לפגוש חברים אחרים) למשל בהפגנה) או מפני שמחייבים אותם ליטול חלק בפעילות כזאת אם הם אינם רוצים לאבד את מקום עבודתם.

הקהל הפעיל – קהל שנוטל חלק הן בליקוט מידע והן בפעילות סביב הסוגיה אשר על סדר היום, לרבות השתתפות ואף ארגון של כנסים ועצרות או פעילות אינטנסיבית בכלי התקשורת כדי להפיץ מסרים. גם בתוך קהל זה אפשר להבחין בין מי שמנהיג אחרים, מגייס ומפעיל אותם לבין מי שמסתפק בהשתתפות בפעולה בלבד.

2 נק' הסבר. 3 נק דוגמא.

9. הסבר מהן "זכויות מתנגשות". תן דוגמא הממחישה תופעה זו.

זכויות מתנגשות מצבי קונפליקט בין זכויות של אזרח בחברה דמוקרטית. במילים אחרות, מתן חופש ביטוי לאחד עלול לפגוע כאמור הן בזכות שניתנת לאדם לשמור על שמו הטוב, ושניתנת לעיתים לחברה כולה שחוששת לביטחונה בשל חשיפת מידע סודי שיגיע לגורמים עוינים.

כל דוגמא נכונה תתקבל.

3 נק' הסבר. 2 דוגמא

10. הסבר מהו "מבחן הוודאות הקרובה".

רק כאשר התקיים מבחן של וודאות קרובה ופגיעה אמיתית ורצינית באינטרסס מוגן אחר כמו שלום הציבור או בטחון המדינה ייסוג חופש הביטוי. חשיבותו של מבחן זה היא כי לראשונה במדינת ישראל נדונה שאלת חופש הביטוי בבית המשפט ומשם והלאה למדים בנוגע לכל שאלה בנוגע לחופש ביטוי. בג"צ זה קבע כי חופש הביטוי הינו זכות עילאית שיש להימנע מהפרתו בכל דרך.

11. הסבר מהו "ספין/סחריר תקשורתי". תן דוגמא

מקורות יכולים להפיץ ספין (או סחריר) שמשמעו הטיית תשומת הלב התקשורתית לכיוון אחר מזה שהכותרות עוסקות בו בנקודת זמן מסוימת. למשל, מנהיג שיוצא לשליחות מדינית המוגדרת על ידי אנשיו כחשובה בתקופה שבה התקשורת עוסקת במצב הכלכלי הרעוע של מדינתו.

2 נק' הסבר. 3 נק דוגמא.

מושגים :

12. הסבר והדגם אחד מהמושגים : **תרבות עממית, גבוהה ופופולרית.**

תשובה :

- תרבות עממית: לרוב טקסית, העולם הסמלי המשותף, דרך החיים, האומנות והיצירה המשותפת המאפיינת קבוצות אתניות ומעמדות.
- תרבות גבוהה: ה"קנון התרבותי": נתפסת כתרבות היוצרת ערכים משותפים ומגדירה את מעמדם העליון של השולטים בה.
- תרבות פופולארית: תרבות הפונה למכנה המשותף הרחב ביותר, מה שמרבית האנשים אוהבים/ות. מיועדת לצריכה המונית, מסחרית והומוגנית.

13. הסבר שני (2) מאפיינים של פוסטמודרניזם והדגם אחד מהם.

- מאפייני הפוסטמודרניזם התלמיד יכתוב על שני מאפיינים
- אין אמת אחת נכונה, מוחלטת ומועדת. הפוסטמודרניזם נוקט יחס ציני וביקורתי כלפי האמת.
 - מבטל את ההפרדה בין תרבות "גבוהה" ו"נמוכה", בין "החשוב" ל"לא חשוב". אין השקפת עולם מוצדקת יותר מאחרות. אין תרבות הראויה לשלוט על תרבויות אחרות. התרבות מחפשת צירופים ושימושים תרבותיים מגוונים
 - קיים טשטוש בין מציאות לדמיון. אנשים חיים רוב הזמן בעולמות וירטואליים
 - פסטיש- ריבוי בציטוטים והעתקות מתוך תחושה שהכול כבר נראה, הכול נעשה והכול נאמר
 - השונה ו"האחר" עוברים אל המרכז.
 - אינטרטקסטואליות- טקסט אקלקטי (אוסף של אמירות וסגנונות) אוסף של ציטוטים וחקייים, המטשטש בין ז'אנרים, עובדות ודעות, בין סלנג לשפה "גבוהה", בין מציאות לבדיון.
 - מבנה "קליפי" לא ליניארי של הטקסט, לא ברור, קופצני, אינטראקטיבי, מורכב ורב משמעי.

14. מהי סוגה (ז'אנר). הסבר והדגם.

סוגה: סיווג יצירות מכל ענפי המדיה על פי מאפיינים משותפים — חזותיים, קוליים, עלילתיים. אחת החלוקות הראשיות היא לתחרויות, חדשות ותיעוד, שכנוע ועלילה.:

מבחינים בארבע קבוצות של סוגות שעל פיהן אפשר למיין טקסטים תקשורתיים:

תחרויות- דוגמת שעשועונים ותוכניות ראליטי

15. הסבר מהי הביקורת על רעיון ה"חלום אמריקאי".

סיפורים בעלי סוף טוב שגיבוריהם הם אנשים ממעמד נמוך שהגיעו להצלחה ולהגשמת החלום האמריקני, שלפיו "כל אחד יכול" להגיע לעושר כלכלי, לחיות חיי רווחה ולהתפרסם. בניגוד לאופן שבו סופר הסיפור במשך שנים, בסיפורי סינדרלה, הדבר מתרחש בבת אחת ולא באמצעות עבודה קשה והתקדמות אישית כפי שהטיפו אבות המדינה האמריקנית, אלא באמצעות צריכת מוצרים מסוימים, זכייה בהגרלה או פטרון שמגלה אצלם כישורים מופלאים (מוזיקאליים, אקדמיים).

נקודת ביקורת חשובה: החלום האמריקאי מייצר אשליית שיוויון כוזבת. אנשי האליטה מעצם רצונם להשאר במעמד הרם רוצים להעביר ולבסס מסר של שיוויון זכויות שיגרום לצופים לחשוב שקיים שוויון הזדמנויות בחברה דמוקרטית ומי שרוצה ומתאמץ מספיק יכול להצליח ולהתעשר. מכך משתמע, שהאחריות על העוני מוטלת על העניים בלבד.

